

The Architecture of Foreign Policy

Israeli Architects in Africa

Opening the Knesset's spring session on 6 May 1963, Israeli Prime Minister David Ben-Gurion devoted much of his speech to Israel's significance as a 'development expert', mentioning that 'hundreds and thousands of young people from thirty-six countries . . . have come to Israel to study methods of agricultural settlement, the labor movement, youth education in the *Nahal* [semi-military agricultural settlements] and *Gadna* [youth battalions], vocational training and cooperation'.¹

Despite the considerable involvement of Israeli experts in decolonised Africa,² however, there are three aspects missing from the existing literature³ on the subject. First, political scientists have tended to focus descriptively and not critically on Israel's 'periphery strategy',⁴ which was based on the idea that Israel should create coalitions with the non-Arab nations on the periphery of the Arab Middle East.⁵ Secondly, the critical literature on Israeli colonial planning has focused solely on its effect within Israel⁶ and the occupied territories,⁷ while overlooking the meaning of exporting colonial planning knowledge and practice to developing countries in general and into Africa in particular.⁸ Thirdly, the literature on colonial architecture tends to see it as an outcome of Imperial interests, assuming that colonialism is essentially an economic project. However, as Nicholas Dirks suggests, colonialism 'not only has had cultural effects that have too often been either ignored or displaced into the inexorable logics of modernisation and world capitalism, it was itself a cultural project of control'.⁹

Following the above, this article analyses Israel's past involvement (1956-1973) in Africa, with a special focus on the involvement of three architects¹⁰ in planning and design of public buildings, housing projects as well as master plans in Africa. Through this discussion, I will expose the contradiction in the Israeli imagination of Africa; unlike former colonial powers, Israel sees itself both aligned with Africa on ideological terms (a young decolonised and developing nation), but at the same time in full contrast to Africa (Israel as a modern, Western society).

Background: Imagined (Decolonised) Communities

In the first years after its establishment, the State of Israel intended to act neutrally between the Blocks in the international arena. Pragmatically, the assumption was that not taking a side in one of the Blocks would work

¹ David Ben-Gurion, 'Statement to the Knesset by Prime Minister', (6 May 1963): Vol. 1-2: 1947-1974, available at <http://www.mfa.gov.il>.

² See: ISA (Israeli State Archive) HZ 951/20 'Economic Co-operation between Israel and Developing Countries, Ministry of Foreign Affairs, the Economic Desk' (undated).

³ For a detailed analysis see Samuel Decalo, *Israel and Africa – Forty Years 1956-1996* (Florida: Florida Academic Press, 1986); and Joel Peters, *Israel and Africa – The Problematic Friendship* (London: British Academic Press, 1992).

⁴ Fouad Ajami and A. Martin Sours, 'Israel and Sub-Saharan Africa: A Study of Interaction', *African Studies Review*, vol. 13 (1970) no. 3, 405-407; L. Frank, 'Israel and Africa: The Era of Tachlis', *The Journal of Modern African Studies*, vol. 26 (1988) no. 1, 152.

⁵ Benjamin Beit-Hallahmi, *The Israeli Connection* (London: I.B. Tauris and Co, 1988), 8.

⁶ See for example: Oren Yiftachel, 'Planning and Social Control: Exploring the Dark Side', *Journal of Planning Literature* (1998), 395-406.

⁷ Eyal Weizman, *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation* (London: Verso, 2007).

⁸ For the only study of this subject that also links the Israeli export of architecture to Africa to a wider cultural context see: Zvi Efrat, *The Israeli Project: Building and Architecture 1948-1973* (Tel Aviv: Tel Aviv Museum of Art, 2004), 607-630 (Hebrew).

⁹ Nicholas Dirks, *Colonialism and Culture* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1992).

¹⁰ It is important to note that several Israeli architects were involved during this period in planning and architectural projects in Africa. For details see: Efrat, *The Israeli Project*, op. cit. (note 8).

Een architectuur van buitenlandse zaken

Israëlische architecten in Afrika

Toen de Israëlische minister-president David Ben Gurion op 6 mei 1963 de voorjaarszitting van de Knesset opende, besteedde hij in zijn toespraak veel aandacht aan het belang van Israël als 'ontwikkelingsexpert' en vermeldde het feit dat 'honderden en duizenden jonge mensen uit 36 landen (...) naar Israël [zijn] gekomen om de werkwijzen van de landbouwnederzettingen te bestuderen, de arbeidersbeweging, de opvoeding van de jeugd in de *Nahal* [semi-militaire landbouwnederzettingen] en de *Gadna* [jeugdbataljons], beroepsopleidingen en coöperatie'.¹

Hoewel er een sterke betrokkenheid is geweest van Israëlische experts bij het gedekoloniseerde Afrika,² worden drie aspecten daarvan in de literatuur over dat onderwerp niet belicht.³ Ten eerste concentreren de politicologen zich op een descriptieve, en niet kritische, lezing van de Israëlische 'periferiestrategie',⁴ die was gebaseerd op het idee dat Israël coalities moest vormen met de niet-Arabische landen in de periferie van het Arabische Midden-Oosten.⁵ Ten tweede concentreert de kritische literatuur over de koloniale planning van Israël zich op de effecten daarvan binnen Israël zelf⁶ en in de bezette gebieden,⁷ en negeert zij de betekenis van de export van kennis en ervaring op het gebied van koloniale planning naar ontwikkelingslanden in het algemeen en naar Afrika in het bijzonder.⁸ In de literatuur ten slotte wordt de koloniale architectuur overwegend beschreven als een product van koloniale belangen, vanuit het idee dat kolonialisme in wezen een economisch project is. Nicholas Dirks stelt echter dat het kolonialisme 'niet alleen culturele effecten

heeft gehad, die maar al te vaak genegeerd worden of wegverklaard vanuit de onverbidde-logica van de modernisering en het wereldkapitalisme, maar zelf een project van culturele controle was'.⁹

Tegen deze achtergrond wordt in dit artikel de betrokkenheid van Israël bij Afrika in een bepaalde periode (1956-1973) geanalyseerd, met speciale aandacht voor de bijdrage van drie architecten¹⁰ aan de planning en het ontwerp van publieke gebouwen, huisvestingsprojecten en ook masterplannen. Via deze discussie zal ik licht werpen op de tegenstrijdigheid in het beeld dat in Israël van Afrika bestaat: in tegenstelling tot de voormalige koloniale machten voelt Israël zich in ideologisch opzicht verwant met Afrika (als jonge natie die zich van het kolonialisme heeft bevrijd en als ontwikkelingsland), maar tegelijkertijd totaal anders (als moderne, westerse maatschappij).

Verbeelde samenlevingen na het kolonialisme
In de eerste jaren na zijn stichting wilde de staat Israël een neutrale houding aannemen tegenover de machtsblokken in de internationale arena.

1 David Ben-Gurion, 'Statement to the Knesset by Prime Minister' (6 mei 1963), deel 1-2 (1947-1974); te raadplegen op: <http://www.mfa.gov.il>

2 Zie: ISA (Israeli State Archive) HZ 951\20, 'Economic Co-operation between Israel and Developing Countries, Ministry of Foreign Affairs, the Economic Desk' (ongedateerd).

3 Zie voor een gedetailleerde analyse: Samuel Decalo, *Israel and Africa – Forty Years 1956-1996* (Florida: Florida Academic Press, 1986); Joel Peters, *Israel and Africa - The Problematic Friendship* (Londen: British Academic Press, 1992).

4 Fouad Ajami en A. Martin Sours, 'Israel and Sub-Saharan Africa: A Study of Interaction', *African Studies Review*, jrg. 13 (1970) nr. 3, 405-407; L. Frank, 'Israel and Africa: The Era of Tachlis', *The Journal of Modern African Studies*, nr. 1, jrg. 26 (1988), 152.

5 Benjamin Beit-Hallahmi, *The Israeli Connection* (Londen: I.B. Tauris & Co, 1988), 8.

6 Zie bijv.: Yiftachel, 'Planning and Social Control: Exploring the Dark Side', *Journal of Planning Literature* (1998), 395-406.

7 Eyal Weizman, *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation* (Londen: Verso, 2007).

8 Voor de enige studie over dit onderwerp die de Israëlische export van architectuur naar Afrika in een bredere culturele context plaatst, zie: Zvi Efrat, *The Israeli Project: Building and Architecture 1948-1973* (Tel Aviv: Tel Aviv Museum of Art, 2004), 607-630 (Hebreeuws).

9 Nicholas Dirks, *Colonialism and Culture* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1992).

10 Het is belangrijk op te merken dat in deze periode meerdere Israëlische architecten betrokken waren bij plannings- en architectuurprojecten in Afrika. Voor details zie: Efrat, *The Israeli Project*, op. cit. (noot 8).

in the young state's favour. At a more ideal level, this attitude positioned Israel as a state that would work towards world peace.¹¹ Yet such a position was not realistic in the face of the changing geopolitics that included the massive flow of Jewish immigrants, the motivation of Israel to develop its national economy and the ongoing Judaisation of space vis-à-vis the escalating Arab-Israeli conflict. These concerns forced aside the wish for neutrality in the international sphere, and a more pragmatic Israeli foreign policy was adopted that attempted to seek support from the non-Arab African states.

Israel saw an opportunity in the decolonisation of Africa and wished 'to expand its geographical and demographic size by having international recognition' and to revive the notion that 'out of Zion shall go forth the law'.¹² In 1958 Golda Meir, then Foreign Minister, visited Ghana where she participated in a special session at the convention of the first All-African Peoples' conference, where she received a warm welcome from the leaders of Ghana, the Ivory Coast, Niger, Liberia and Senegal.¹³ Meir was one of the key politicians to encourage Israel's involvement in Africa, aiming to construct the common fate of both Jews and Africans as decolonised nations:

[T]o the black states-in-the-making there was a great deal that Israel could and wanted to give. Like them, *we had shaken off foreign rule; like them, we had to learn for ourselves how to reclaim the land . . . Independence had come to us, as it was coming to Africa, not served up on a silver platter but after years of struggle . . . We couldn't offer Africa money or arms, but on the other hand we were free of the taint of the colonial exploiters because all that we wanted from Africa was friendship.*¹⁴

This statement did not occur in a vacuum; Israel constructed its own identity as one of the decolonised nations that had struggled against colonialism in order to achieve independence;¹⁵ a discourse that was also prominent in speeches by African leaders.¹⁶

As the relations between Israel and the

independent African countries improved, Israel's first President, Itzhak Ben Zvi, visited Africa. Despite his health difficulties, his satisfaction with his visit was significant.¹⁷ Ben Zvi's interest in Africa reveals a colonial imagination; he used his contacts for a 'discovery' in order to gain any information concerning the 'lost' Jewish tribes in Africa.¹⁸ During his journey, he visited the agricultural farms where the locals were guided by Israeli experts – a visit that also pleased the president's agronomist wife who accompanied him.

In the 1950s and 1960s, Israel was itself undergoing an extensive period of modernisation through both planning and architecture, while at the same time mounting an active campaign of aid to Africa.¹⁹ By 1966 ten African states had received some form of direct military assistance from Israel: Ethiopia, Ghana, Kenya, Congo, Dahomey, the Malagasy Republic, Sierra Leone, Tanzania, Uganda and Upper Volta, while Israeli aid 'has been passed throughout Africa that Israel is friendly and abounds in constructive help'.²⁰ The other side of military cooperation was the paramilitary training of irregular

11 Moshe Sharef, Minister of Foreign Affairs, speech to the Knesset in 1950, in: Decalo, *Israel and Africa*, op. cit.

12 ISA HZ\945\2, 'Israel-Africa memorandum,' (December 1960); Israel Defense Force Archive (hereafter IDFA) IDFA 1671\92\22, 'Acts of aid of the IDF and the Ministry of Defense to foreign countries' (27 October 1964).

13 IDFA 176\92\110, 'Collection of Newspaper Reports'.

14 Golda Meir, *My Life* (Londen: Futura Publications, 1976), 264 (emphasis added).

15 Reuven Bareket, 'Opening Lecture of Cooperation', in: *The Role of the Israel Labour Movement in Establishing Relations with States in Africa and Asia – Documents* (Jerusalem: The Hebrew University, 1989 [1958]), 2-3 (Hebrew).

16 IDFA 1508\93\291, 'Press Conference of the President of the Central African Community, Mr. David Dacko' (June 1962).

17 Itzhak Ben Zvi, in: Haim Tzoref (ed.) *Selection of Documents 1884-1963, Israeli State Archive* [Jerusalem, Israel 1998 (1962)], 521 (Hebrew).

18 *Ibid.*, 434-435.

19 Abel Jacob, 'Israel's Military Aid to Africa 1960-66', *The Journal of Modern African Studies*, vol. 9 (1971) no. 2, 182.

20 *Ibid.*, 172.

Pragmatisch werd aangenomen dat niet kiezen tussen de blokken in het voordeel van de jonge staat zou werken. En op ideëel niveau kon Israël zich met deze houding presenteren als een staat die streefde naar wereldvrede.¹¹ Zo'n neutrale houding bleek echter niet realistisch, gezien de veranderende geopolitieke situatie als gevolg van de massale instroom van joodse immigranten, het streven van Israël om een sterke nationale economie op te bouwen en de toenemende judaïsering van de ruimte in het escalerende conflict met de Arabieren. Deze vraagstukken verdrongen de wens van neutraliteit in de internationale sfeer en brachten Israël ertoe over te schakelen op een meer pragmatische buitenlandse politiek, waarmee het steun zocht bij de niet-Arabische Afrikaanse staten.

Israël zag kansen in de dekolonisatie van Afrika en wilde 'zijn geografische en demografische omvang uitbreiden door internationale erkenning te krijgen' en de notie dat 'out of Zion shall go forth the law'¹² nieuw leven inblazen. In 1958 bracht de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken Golda Meir een bezoek aan Ghana en nam er deel aan een speciale bijeenkomst bij de opening van de eerste All-African Peoples' Conference, waar ze hartelijk werd verwelkomd door de leiders van Ghana, Ivoorkust, Niger, Liberia en Senegal.¹³ Meir was een van de vooraanstaande politici die de Israëlische betrokkenheid bij Afrika stimuleerden, omdat zowel de joden als de Afrikanen gedekoloniseerde naties waren, met een gemeenschappelijke lotsbestemming:

Israël had de zwarte staten in wording veel te bieden. Net als zij hadden wij ons ontdaan van de buitenlandse heerschappij; net als zij hadden we zelf moeten leren hoe we het land weer in bezit moesten nemen (...) De onafhankelijkheid was ons evenmin als Afrika op een zilveren presenteerblad aangeboden, maar had jaren van strijd gekost (...) Geld of wapens hadden we Afrika niet te bieden, maar aan de andere kant werden we ook niet verdacht als koloniale uitbuiters, want het enige wat we van Afrika wilden was vriendschap.¹⁴

Deze uitspraak kwam niet uit de lucht vallen, want Israël had zijn eigen identiteit opgebouwd rond het idee dat de natie zijn onafhankelijkheid had bevochten op het kolonialisme,¹⁵ een opvatting die ook sterk naar voren kwam in toespraken van Afrikaanse leiders.¹⁶ De betrekkingen tussen Israël en de onafhankelijke Afrikaanse landen verbeterden en in dit klimaat bezocht de eerste president van Israël, Itzhak Ben Zvi, Afrika. Ondanks zijn gezondheidsproblemen was hij erg tevreden over dit bezoek.¹⁷ Wel bleek er een koloniaal tintje aan Ben Zvi's belangstelling voor Afrika te zitten: hij gebruikte zijn contacten voor een 'ontdekkingstocht' op zoek naar informatie over de 'verloren' joodse stammen in Afrika.¹⁸ Hij bezocht tijdens zijn reis ook de landbouwbedrijven waar de lokale bewoners begeleiding kregen van Israëlische experts – ook tot groot genoegen van zijn vrouw, een landbouwkundige, die hem vergezelde.

In de jaren vijftig en zestig maakte Israël zelf een langdurige periode van modernisering door via zowel planning als architectuur, terwijl het tegelijkertijd een actieve hulpcampagne voor Afrika op touw zette.¹⁹ Tot 1966 hadden tien Afrikaanse staten directe militaire hulp in de een of andere vorm van Israël ontvangen: Ethiopië, Ghana, Kenia, Congo, Dahomey, de Republiek Madagascar, Sierra Leone, Tanzania, Oeganda en Opper Volta, en had die hulp 'in Afrika het

11 Moshe Sharet, minister van Buitenlandse Zaken, toespraak tot de Knesset in 1950, in: Decalo, *Israel and Africa*, op. cit. (noot 3), 2.

12 ISA HZ\945\2, 'Israel-Africa memorandum' (december 1960); Israel Defense Force Archive (hierna IDFA) IDFA 1671\92\22, 'Acts of aid of the IDF and the Ministry of Defense to foreign countries' (27 oktober 1964).

13 IDFA 176\92\110, 'Collection of Newspaper Reports'.

14 Golda Meir, *My Life* (Londen: Futura Publications, 1976), 264 (mijn cursivering).

15 Reuven Bareket, 'Opening Lecture of Cooperation', in: *The Role of the Israel Labour Movement in Establishing Relations with States in Africa and Asia - Documents* (Jerusalem: The Hebrew University, 1989 [1958]), 2-3 (Hebreeuws).

16 IDFA 1508\93\291, 'Press Conference of the President of the Central African Community, Mr. David Dacko' (juni 1962).

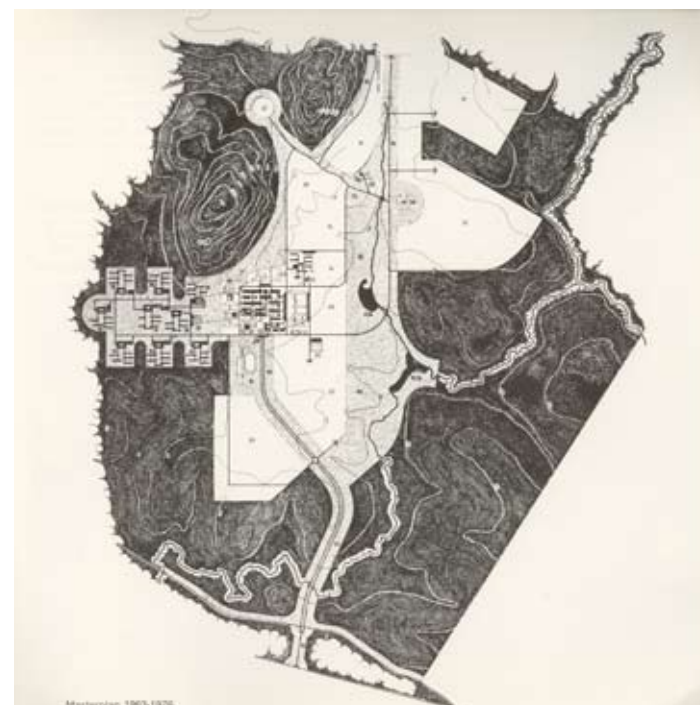
17 Itzhak Ben Zvi, in: Haim Tzoref (red.) *Selection of Documents 1884-1963, Israeli State Archive* (Jeruzalem, Israël 1998 [1962]), 521 (Hebreeuws).

18 Ibid., 434-435.

19 Abel Jacob, 'Israel's Military Aid to Africa 1960-66', *The Journal of Modern African Studies*, jrg. 9 (1971) nr. 2, 182.

Een door de overheid georganiseerde landbouwcoöperatie binnen de Ghanees-Israëlische samenwerking / A State Farm Cooperation within the Ghana / Israeli cooperation (Uit / Source: Israeli State Archive TS3085)

De Ife universiteitscampus, architect Arie Sharon, 1960-1978 / The Ife University campus, architect Arie Sharon, 1960-1978 (Uit / Source: Kibbutz + Bauhaus. Arie Sharon. *The Way of an Architect* (Berlijn / Berlin: Academy of Arts, 1978))

nieuws verspreid dat Israël een bevriend land is dat overvloedig constructieve hulp biedt'.²⁰ De andere kant van de militaire samenwerking was de paramilitaire training van milities en jonge mensen, zowel in Israël als in Afrika, een 'exportproduct' van het Israëlische nederzettingmodel.²¹

'Een nieuw land plannen'

Afrikaanse leiders waren gefascineerd door de ontwikkeling van Israël, zo blijkt bijvoorbeeld uit de woorden van David Dacko, president van de Centraal-Afrikaanse Republiek: 'De ontwikkeling van Israël ging snel, in nog geen drie jaar werden steden gebouwd (...) dankzij het bekende *Masterplan* dat is toegespitst op de historische en politieke omstandigheden van het land.'²² Het 'bekende Masterplan' was het nationale plan, ontwikkeld door de architect Arie Sharon, het hoofd van de planningsafdeling van het departement van de premier, en het weerspiegelde de centralistische staatsopvatting die kenmerkend was voor het Israëlisch regime in de jaren vijftig.²³ Hoewel hij ook diepgaand betrokken was bij het ontwerp van honderden publieke gebouwen in Israël, waaronder woningen, ziekenhuizen en universiteitsgebouwen,²⁴ staat Sharon het best bekend als degene die de ruimtelijke ordening van Israël, 'de planning van een nieuw land', heeft bepaald.²⁵ Sharon's plan was zwaar beïnvloed door Europese ideeën²⁶ en legde drie ontwikkelingsprincipes vast – *land, volk en tijd*²⁷ – voor de opbouw van de nieuwe Israëlische geografie en identiteit. Het plan voorzorg in de bouw van 30 nieuwe steden en zo'n 400 nieuwe landbouwnederzettingen, ter vervanging van een vergelijkbaar aantal Palestijnse dorpen en steden. De joodse bevolking, die tijdens het eerste decennium van het bestaan van de staat verdubbelde, moest worden gehuisvest. Er lag ook de kans om een *nieuw land* en een *nieuwe identiteit* op te bouwen in wat ideologisch werd voorgesteld als gedekoloniseerd gebied, en de opgave om van de immigranten 'Israëli's' te maken via een proces van modernisering en Israëlisering.²⁸

Sharon's ervaring én zijn nauwe banden met Israëlische leiders als David Ben Goerion, die de relaties met Afrikaanse staten bevorderden, boden hem opportuniteiten in ontwikkelingslan-

den. In Afrika richtte Sharon zich vooral op Nigeria, en in het bijzonder op de planning en het ontwerp van de universiteit van Ife in het zuidwesten, die hij zag als 'de belangrijkste uitdaging' waarvoor hij gesteld was.²⁹ Volgens Sharon waren de Nigeriaanse leiders onder de indruk van de universiteitscampussen die hij eerder in Israël had ontworpen, en vonden ze dat die qua schaal beter pasten bij hun land dan de Europese of Amerikaanse voorbeelden. Ze nodigden Sharon uit voor dit grootschalige project, in samenwerking met de architecten Eldar Sharon en Herlad Rubin. Zij begonnen hun werk aan de campus van de universiteit van Ife, tussen 1960 en 1978 ontworpen en gebouwd, met een survey in de regio, waarbij 16 plaatsen werden bestudeerd om de gunstigste locatie voor de toekomstige universiteit te bepalen.

Wat trok de Nigeriaanse leiders het meest in Sharon's benadering van de architectuur? Ik denk dat zijn methodologie, aan de ene kant geworteld in de modernistische planning en aan de andere kant gebaseerd op een regionalistische visie, de doorslag heeft gegeven in het 'exporteren' van zijn ervaringen naar Afrika. Via de regionale survey werd gevonden

20 Ibid., 172.

21 Voor een gedetailleerde bespreking van de export van nederzettingstypen naar Afrika zie: Haim Yacobi, 'The Moral Geopolitics of Exported Spatial Development: Revisiting Israeli Involvement in Africa', *Geopolitics*, jrg. 15 (2010) nr. 3 (nog te verschijnen).

22 IDFA 1508\93\291, op. cit. (noot 16). Zie ook: *Afrique Nouvelle*, 'Mission d'experts Israéliens à Brazzaville' (18 januari 1961).

23 Smadar Sharon, 'To Build and be Built: Planning the National Space in the Formative Years of Israel', proefschrift Tel-Aviv University (2004) (Hebreeuws).

24 Deze projecten werden uitgevoerd in samenwerking met de architect B. Idelson. Zie voor meer details: *Arie Sharon, Kibbutz + Bauhaus: An Architect's Way in a New Land* (Stuttgart: Karl Krämer Verlag, 1976), hoofdstuk 6.

25 Arie Sharon, *Physical Planning in Israel* (Tel-Aviv: Government Printing Office, 1951) (Hebreeuws).

26 S. Ilan Troen, *Imagining Zion: Dreams, Designs, and Realities in a Century of Jewish Settlement* (New Haven: Yale University Press, 2003); Zvi Efrat, *The Israeli Project: Building and Architecture 1948-1973* (Tel Aviv: Tel Aviv Museum of Art, 2004) (Hebreeuws).

27 Sharon, *Kibbutz + Bauhaus*, op. cit. (noot 24), hoofdstuk 5.

28 Haim Yacobi, 'Architecture, Orientalism and Identity: A Critical Analysis of the Israeli Built Environment', *Israel Studies*, jrg. 13 (2008) nr. 1, 94-118.

29 Sharon, *Kibbutz + Bauhaus*, op. cit. (noot 24), 126.

troops and young people in both Israel and Africa, which is an 'export' of the Israeli settlement model.²¹

'Planning a New Land'

African leaders were fascinated by the development of Israel, as noted, for instance, by David Dacko, President of the Central African Community: 'The development of Israel was rapid, towns were built in three years only . . . thanks to the *known Master Plan* that is adapted to the historical and political conditions of this country.'²² The 'known Master Plan' was the founding national plan developed by architect Arie Sharon, head of the Planning Division of the Prime Minister Department, and it reflected the centralised statehood that characterised Israeli regime during the 1950s.²³ Although deeply involved in the design of hundreds of public buildings in Israel including housing projects, hospitals and university buildings,²⁴ Sharon was best known for his role in shaping the Israeli territory and 'planning a new land'.²⁵ Sharon's plan was

heavily influenced by European ideas²⁶ and defined three principles of development – *land, people and time*,²⁷ which facilitated the forma-

21 For a detailed discussion of the export of settlements typologies to Africa see: Haim Yacobi, 'The Moral Geopolitics of Exported Spatial Development: Revisiting Israeli Involvement in Africa', *Geopolitics*, vol. 15 (2010) no. 3 (forthcoming).

22 IDFA 1508\93\291, 'Press conference of the President of the Central African Community, Mr. David Dacko' (June 1962). See also *Afrique Nouvelle* 'Mission d'experts Israéliens à Brazzaville' (18 January 1961).

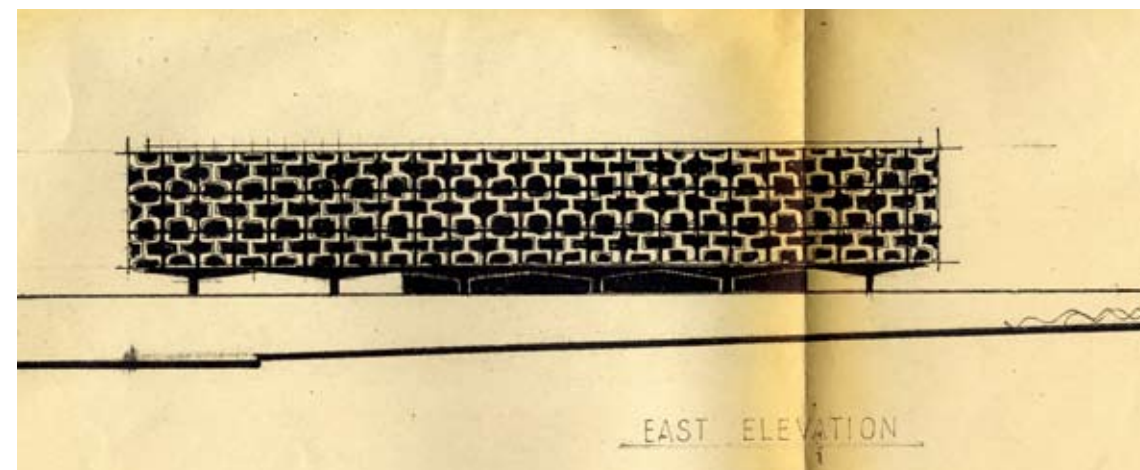
23 Smadar Sharon, 'To Build and be Built: Planning the National Space in the Formative Years of Israel', thesis submitted at Tel-Aviv University (2004) (Hebrew).

24 These projects were done in partnership with architect B. Idelson. For more details see: *Arie Sharon, Kibbutz + Bauhaus: An Architect's Way in a New Land*, (Stuttgart: Karl Krämer Verlag, 1976), chapter 6.

25 Arie Sharon, *Physical Planning in Israel* (Tel-Aviv: Government Printing Office, 1951) (Hebrew).

26 S. Ilan Troen, *Imagining Zion: Dreams, Designs, and Realities in a Century of Jewish Settlement* (New Haven: Yale University Press, 2003); Zvi Efrat, *The Israeli Project: Building and Architecture 1948-1973* (Tel Aviv: Tel Aviv Museum of Art, 2004) (Hebrew).

27 *Arie Sharon, Kibbutz + Bauhaus: An Architect's Way in a New Land*, (Stuttgart: Karl Krämer Verlag, 1976), chapter 5

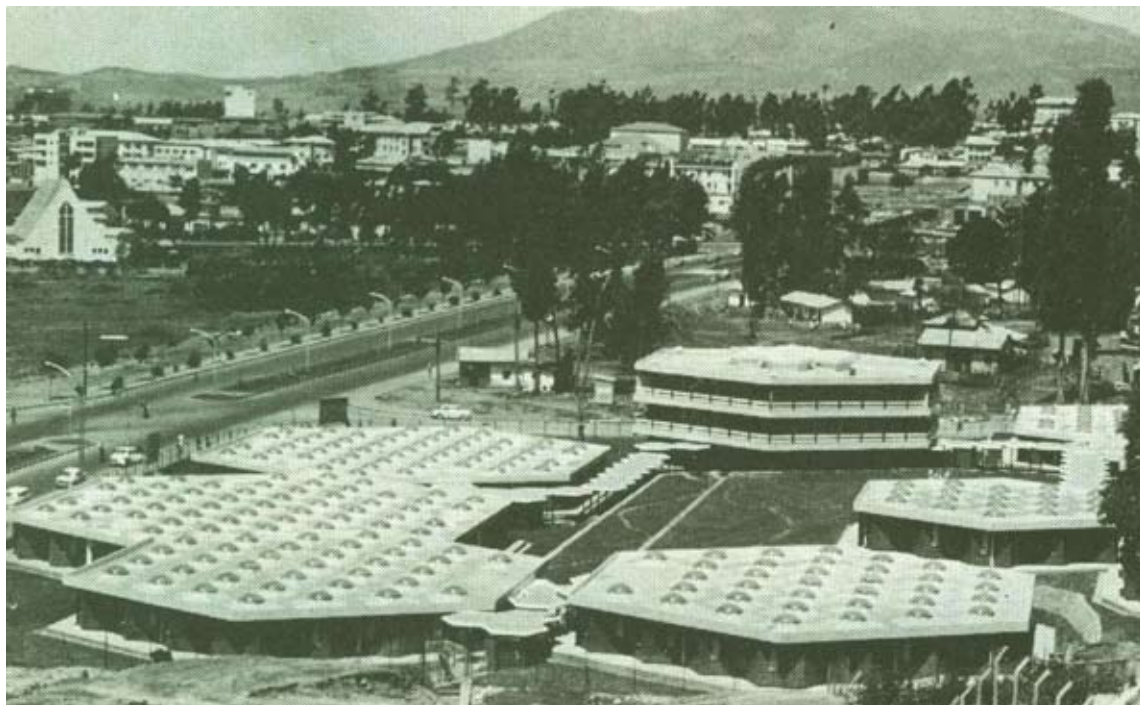

Ontwerp voor de oostgevel van het Instituut voor Afrikaanse studies, Ife, architect Arie Sharon, ongedateerd / Drawing for the East elevation of the Institute of African Studies in Ife, architect Arie Sharon, undated (Uit / Source: Smadar Sharon archive)

Een ontmoeting tussen architect Zalman Enav en de Ethiopische keizer Haile Selassie voor een maquette van het ministerie van Buitenlandse Zaken in Addis Abeba / A meeting between architect Zalman Enav and the Ethiopian Emperor Haile Selassie in front of a model of the Ministry of Foreign Affairs building in Addis Abeba (Uit/Source: Zalman Enav archive)

Architect Zalman Enav met zijn Ethiopische partner Mikael Tedros / Architect Zalman Enav with his Ethiopian partner Mikael Tedros (Uit/Source: *The National Geographic*, special issue 'Ethiopian Adventure'. April 1965, 572)

Het Filwoha badhuis in Addis Abeba, architect Zalman Enav, ca. 1968 / Filwoha Baths in Addis Ababa, architect Zalman Enav, c. 1968 (Uit/Source: Zalman Enav archive)

tion of the new Israeli geographies and identity. The plan included the construction of 30 new towns and about 400 new agrarian settlements that were designed to replace similar numbers of Palestinian villages and towns. The plan intended to provide housing for the Jewish population that doubled during the first decade of the state. It enabled the construction of a *new place* and a *new identity* in what was socially constructed as a decolonised territory, which intended to transform the immigrants into 'Israelis' through a process of modernisation and Israelisation.²⁸

Sharon's experience as well as his close relations with Israeli leaders such as David Ben Gurion, who advanced the relations between Israel and African states, paved the road to his involvement in developing countries. Sharon's major project in Africa was in Nigeria, especially the planning and design of the Ife University in south-western Nigeria, which he saw as 'the most important challenge' he faced.²⁹ According to Sharon, Nigerian leaders were impressed by the Israeli university campuses he had previously designed, and found their scale more appropriate than the European or American models. They invited Sharon, in partnership with architect Eldar Sharon and in collaboration with architect Herlad Rubin, to take on this large-scale project. The Ife University Campus, designed and constructed from 1960 to 1978, began with a regional survey in which 16 towns were studied in order to find the most suitable location for the future university.

What in Sharon's attitude towards architecture most attracted Nigerian leaders? Let me suggest that his methodology, rooted in modernist planning on one hand and a regionalist vision on the other, was crucial in his success of 'exporting' his experience to Africa. The regional survey found what 'seemed to be the most appropriate site [for the university], considering the basic development factors and the existing services of water supply, electricity and tele-communication'. As part of his visit and in an attempt to localise his architecture within the specific context, Sharon also documented the everyday life of the indigenous population.

The survey posed a dilemma to the Ife University Master Plan as to whether the campus outline should be centralised or dispersed. The final decision, similar to his approach in Israel, was that 'the campus proper should be as compact as the climatic conditions allowed, while the residential quarters could be situated at some distance from the campus, the students' quarters within bicycle distance, and the staff quarters in motoring distance';³⁰ in his handwritten note on a paper Sharon presented in the International Health Seminar in Nairobi (1974) he wrote: 'Form Follows Climate.'

Sharon's preparation for the design of the Ife Campus also included visiting 'some buildings recently designed by Le Corbu, Gropius, Aalto and Sert in Harvard and in the M.I.T complex'.³¹ And indeed, the influence of these modernist architects is very visible in the Ife project such as the Faculty of Humanities (1962), the Halls of Residence (1964), the Library (1966), the Institute of Education (1970), and the Assembly Hall (1970).

Sharon's modernist mission in Africa is clearly expressed in a conference paper he gave in New York, where he explained:

The urgent need for systematic and planned development in these [developing] countries is obvious. The greatest difficulty is to evolve a systematic approach and sound solution, which will bridge the deep chasm between the immense needs on the one hand and the insufficient means of financial support, manpower and human understanding, on the other.³²

But this view must be seen in the context of Sharon's role in 'planning a new land', which illustrates a lucid example of the colonial

28 Haim Yacobi, 'Architecture, Orientalism and Identity: A Critical Analysis of the Israeli Built Environment', *Israel Studies*, vol. 13 (2008) no. 1, 94-118.

29 Arieh Sharon, *Kibbutz + Bauhaus: An Architect's Way in a New Land*, (Stuttgart: Karl Krämer Verlag, 1976), 126.

30 Ibid., 140.

31 Ibid., 126.

32 Smadar Sharon's archive, 'Planning and Building of System Hospitals in View of Building Techniques and Climatic Factors', Arieh Sharon's presentation in Karl Krämer Verlag, Nairobi, 1971, no page number.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken in Addis Abeba, architect Zalman Enav, ongedateerd /
Ministry of Foreign Affairs in Addis Ababa, architect Zalman Enav, undated (Uit / Source: Zvi Efrat archive)

'wat de geschiktste locatie [voor de universiteit] leek te zijn, in overweging genomen de primaire ontwikkelingsfactoren en de bestaande voorzieningen voor de levering van water, elektriciteit en telecommunicatie'. In het kader van zijn bezoeken aan de plaatsen in de regio documenteerde Sharon ook het dagelijks leven van de inheemse bevolking, in een poging zijn architectuur te lokaliseren binnen de specifieke context. Voor het masterplan voor de universiteit van Ife leverde de survey het dilemma op of de campus een gecentraliseerde of verspreide opzet moest hebben. Sharon kwam uiteindelijk tot een oplossing, zoals hij die ook in Israël zou hebben gevonden, namelijk dat 'de campus zelf zo compact moet zijn als de klimatologische omstandigheden toestaan, terwijl de huisvesting op enige afstand van de campus kan liggen, de studentenhuizen op fietsafstand en de woningen voor de medewerkers op auto-afstand'.³⁰ Op een paper dat Sharon presenteerde op het International Health Seminar in Nairobi (1974), maakte hij met de hand de aantekening: 'Form Follows Climate'.

Als voorbereiding op het ontwerp van de campus in Ife ging Sharon ook kijken naar 'een paar gebouwen in Harvard en het complex van M.I.T. die onlangs zijn ontworpen door Le Corbu, Gropius, Aalto en Sert'.³¹ De invloed van deze modernistische architecten op het Ife-project is dan ook heel goed af te lezen aan de faculteit van de menswetenschappen (1962), de studentenhuizen (1964), de bibliotheek (1966), het onderwijsinstituut (1970) en de aula (1970). Dat Sharon in Afrika op een modernistische missie ging, komt duidelijk naar voren in een lezing op een congres in New York:

Deze [ontwikkelings-]landen hebben overduidelijk dringend behoefte aan een systematische en geplande ontwikkeling. Het grootste probleem is een evolutie te creëren naar een systematische en grondige benadering die een brug kan slaan over de diepe kloof tussen enerzijds de ontzaglijke noden en anderzijds

³⁰
Ibid., 140.

³¹
Ibid., 126.

Hotel Ivoire, Abidjan, architect Thomas Leitersdorf, 1963 / Hotel Ivoire, Abidjan, architect Thomas Leitersdorf, 1963
(Uit / Source: Zvi Efrat archive)

Hotel Ivoire, Abidjan, architect Thomas Leitersdorf, 1963. Exterior en interieur van een tuinpaviljoen /
Hotel Ivoire, Abidjan, architect Thomas Leitersdorf, 1963. Exterior and interior of a garden pavilion
(Uit / Source: Zvi Efrat archive)

de tekortschietende financiële middelen, menskracht en menselijk inzicht.³²

Maar deze visie moet worden gezien in de context van Sharon's rol in de 'planning van een nieuw land' en is dus een helder voorbeeld van de dienstbaarheid van architectuur en planning aan een koloniale agenda. Hierbij gaat het niet alleen om technisch inzicht in de planning, maar ook om de culturele betekenis ervan. Met andere woorden: Sharon's modernistische wortels, in combinatie met het streven naar localisme als hulpmiddel om een eenduidige nationale identiteit op te bouwen, waren ook maatgevend voor zijn formulering van de relevante principes voor de context van het postkoloniale Afrika.

Koloniale kennisnetwerken

De betrokkenheid van de architect Zalman Enav in Ethiopië wijst op een andere richting waarlangs netwerken van architectuurkennis werden overgeplant, gereproduceerd en geïmplementeerd. In een interview zei hij:

Ik studeerde in 1956 af aan de Technion en vertrok naar Groot-Brittannië. Daar ontdekte ik dat de AA (de Architects Association School of Architecture) een postgraduaat leergang Tropische Architectuur had. (...) Het was een speciaal programma met architecten uit de Derde Wereld, of wat toen onderontwikkelde landen heetten. (...) Ik heb me gespecialiseerd in architectuur voor vochtige klimaten en gewerkt bij een architectenbureau, waar ik een school in Lagos heb ontworpen.³³

In dit geval begon het traject van de kennis-transfer in Israël en verplaatste zich naar Groot-Brittannië, waar de opleiding Tropische Architectuur was opgericht in de metropolitische kringen van de jaren vijftig. Deze kwam tot stand door de term eerst in boeken en tijdschriften te hanteren, en vervolgens in een congres en een specialisatiecursus te organiseren, waarmee werd tege-moetgekomen aan de kritiek van buitenlandse studenten dat de canon van de architectuuropleiding leemtes vertoonde.³⁴ Het is echter ook belangrijk de opkomst van de Tropische Architectuur te zien in de bredere context van praktijken en kennisproductie

(in de medische en de sociale wetenschappen, bijvoorbeeld), die vorm gaven aan het beeld dat Europeanen van 'de tropen' hadden.³⁵ Tegen deze achtergrond is ook Enav's reactie te begrijpen, toen ik hem vroeg naar zijn betrokkenheid bij 'Afrika':

Het is onjuist om in algemene termen over Afrika te spreken. Afrika is geen homogene geografische eenheid. Er zijn meerdere verschillen die architecten in beschouwing moeten nemen: het klimaat in het westen van Afrika is anders dan in het oosten, er zijn sociale en culturele verschillen tussen de landen (...) Dus er bestaat niet één 'Afrika'.

Uitgerust met zijn nieuwe ideeën over architectuur vertrok Enav in 1959 naar Ethiopië, waar zijn twee broers in een partnerschap met de Ethiopische autoriteiten een fabriek runden. Volgens Enav was zijn eerste ontwerp in Ethiopië een huisvestingsproject. Dit project verschafte hem de basis voor zijn initiatief tot oprichting van een architectenbureau met als partner een lokale architect, Mikael Tedros. De samenwerking verliep succesvol, zoals werd gesignaleerd in een speciale uitgave van de *National Geographic*. Enav en zijn partner ontwierpen tal van projecten, waaronder het collegegebouw van de HSI Universiteit, het cartografisch en geografisch instituut, het appartementengebouw voor Hare Keizerlijke Majesteit en de uitbreiding van het ziekenhuis, eveneens in Addis Abeba. Mijns inziens moet Enav's succes in Ethiopië worden gezien in samenhang met de bredere politieke, economische en culturele context van de Israëliische betrokkenheid bij Ethiopië:

De historische banden die de koninklijke familie van Haile Selassie en de Amhaarse elite

32
Archief van Smadar Sharon, 'Planning and Building of System Hospitals in View of Building Techniques and Climatic Factors', Arieh Sharon's presentatie in Nairobi (1971), ongepagineerd.

33
De citaten van de architect Zalman Enav in deze paragraaf komen allemaal uit een interview dat ik op 10 februari 2009 met hem had.

34
Hannah Le Roux, 'The Networks of Tropical Architecture', *The Journal of Architecture*, jrg. 8 (2003) nr. 3, 337-354.

35
Kay Anderson et al., *Handbook of Cultural Geography* (Londen: Sage, 2003).

agenda that architecture and planning serve. This includes not just a technical understanding of planning but also its cultural meaning; in other words, as I have shown, Sharon's modernist roots combined with a desire for localism as a tool to construct a unified national identity also formulated the relevant principles for the decolonised African context.

Networks of Colonial Knowledge

The involvement of architect Zalman Enav in Ethiopia illustrates a different direction through which networks of architectural knowledge are transferred, reproduced and implemented, as he indicated in an interview:

In 1956 I graduated from the Technion and I left for the U.K. There I discovered the post-graduate programme at the AA [the Architects Association school of Architecture] in Tropical Architecture . . . It was a special programme with architects from the Third World, which at that time were called underdeveloped countries . . . I specialized in architecture for humid climates and worked in an architects' studio where I designed a school in Lagos.³³

The flow of knowledge in this case starts first in Israel, then moves on to Britain where the study of Tropical Architecture was established in the metropolitan circles of the 1950s. This was done through the use of the term in books and journals, a conference and a course of specialisation, acknowledging the opinions voiced by foreign students that there were absences in the canon of architectural education.³⁴ It is important to consider Tropical Architecture within a wider context of practices and knowledge production, such as medicine and social science which construct the Tropics' in the eyes of the Europeans.³⁵ Against this background, Enav's reaction to my question about his involvement in 'Africa' can be understood:

It is a mistake to talk about Africa in general terms. Africa is not one homogeneous geographical unit. There are several differences that architects should take into

consideration: the climate is not the same in Western or Eastern Africa, there are social and cultural differences between the states . . . Thus there is no one 'Africa'.

In 1959, equipped with new ideas about architecture, Enav left for Ethiopia where his two brothers had a factory in partnership with the Ethiopian authorities. According to Enav, his first design in Ethiopia was a housing project. This project was the basis for his initiative to open an architecture firm in partnership with a local architect, Mikael Tedros. The partnership was fruitful, as explored for instance in a special issue of the *National Geographic*.

The work of Enav and his partner included the design of many projects including the HSI University Classroom Building, the Mapping and Geography Institute, and the Apartment Building for Her Imperial Majesty and Hospital Extension, also in Addis Ababa.

I would suggest that Enav's success in Ethiopia must be seen in relation to the wider political, economic and cultural context that characterised Israeli involvement in Ethiopia:

The historic ties which the royal family of Haile Selassie and Amharic elite claimed to the Biblical Hebrews, contributed a special closeness to the relationship. Secondly, Ethiopia and Israel regarded one another as strategic allies. Both felt surrounded by hostile Muslim countries, and were fearful of the expansion of Soviet influence.³⁶

Though 'close relations' with the Ethiopian Cesar, Haile Selassie, were key to getting these projects, Enav was also involved in the design of speculative housing for rent as well as low-cost housing projects and schools for

33
All the citations of Architect Zalman Enav in this section are taken from an interview conducted on 10 February 2009.

34
Hannah Le Roux, 'The Networks of Tropical Architecture', *The Journal of Architecture*, vol. 8 (2003) no. 3, 337-354.

35
Kay Anderson, et al., *Handbook of Cultural Geography*, (Sage: London, 2003).

36
Ethan Nadelmann, 'Israel and Black Africa: A Rapprochement?', *The Journal of Modern African Studies*, vol. 19 (1981) no. 2, 183-219 and 193-194.

beweerden te hebben met de Hebreeërs uit de Bijbel gaven de relatie een speciale verbondenheid. Bovendien beschouwden Ethiopië en Israël elkaar als strategische bondgenoten. Ze voelden zich beide omringd door vijandige moslimlanden en vreesden de uitbreiding van de invloed van de Sovjet-Unie.³⁶

prefabtegels van 40 x 60 centimeter, een compositie van het lokale rode graniet. Een ander ontwerp, dat indruk maakt door zijn schaal en technologie, is een gezondheids- en ontspanningscentrum, 'in die tijd het grootste ter wereld', gemaakt van betonnen prefabelementen. Het derde is het gebouw van het ministerie van Buitenlandse Zaken in Addis Abeba:

De minister-president vroeg me een gebouw te ontwerpen zoals het hoofdkwartier van de VN in New York. (...) Ik zei hem dat daar geen sprake van kon zijn, want ik wilde een 'Ethiopisch gebouw' ontwerpen. Maar hij drong aan en zei: 'Wij willen modern zijn.' (...) Uiteindelijk heb ik een grote maquette gemaakt en die nam ik mee naar de keizer. Hij vroeg me: 'Waarom is het niet van glas?' Ik antwoordde: 'Ziet u het niet? De façade is

36

Ethan Nadelmann, 'Israel and Black Africa: A Rapprochement?', *The Journal of Modern African Studies*, jrg. 19 (1981) nr. 2, 183-219 en 193-194.

Hoewel Enav zijn architectuurprojecten alleen verwierf dankzij 'nauwe banden' met de Ethiopische Caesar Haile Selassie, was hij ook betrokken bij het ontwerp van speculatieve huurwoningbouw, evenals bij low budget huisvestingsprojecten en scholen voor plattelandsgebieden. Voor dit laatste type projecten schreef hij een planningshandleiding, die hij zag als uiting van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid als architect.

Enav's fascinatie voor de esthetiek van arbeidsintensieve architectuur in de geest van de Tropische Architectuuropleiding is ook af te lezen aan drie grootschalige publieke gebouwen. Het eerste is het universiteitsgebouw in Addis Abeba, waarvan de gevels werden bekleed met

Masterplan voor Abidjan, architect Thomas Leitersdorf, ongedateerd / Master plan of Abidjan, architect Thomas Leitersdorf, undated (Uit/Source: *The African Riviera Brochure*)

rural areas. For the latter he developed a planning manual that he sees as a reflection of his social responsibility as an architect.

In the spirit of the Tropical Architecture School, Enav's fascination with the aesthetic of labour-intensive architecture was expressed in three large-scale public buildings. The first is the university building in Addis Ababa, where local red granolith of 40/60-cm units that were pre-fabricated covered the façades. Another project, impressive in its scale and technology, is a health spa complex 'that was the largest one in the world at that time', and which was made of pre-fabricated concrete units.

The third building is the building for the Ministry of Foreign Affairs in Addis Ababa:

The Prime Minister asked me to design a building similar to the UN building in New York . . . I told him that it was out of the question, since I wanted to design an 'Ethiopian' building. But he insisted, telling me, 'we want to be Modern' . . . I finally designed a large model and I took it to the Cesar who asked me: 'why it is not built with glass?' I answered him: 'don't you see? The façade is made of units that resemble the star of Solomon, the Ethiopian symbol . . .' Only then was he convinced by my idea.

By the end of the 1960s, Israel faced a crisis in its African involvement. Though a detailed discussion of the reasons is beyond the scope of this article, it is important to note that wider geopolitical conditions played a crucial role in Israel-Africa dynamics. Although Israel was still involved in Africa after the 1967 war and the occupation of the West Bank and the Gaza Strip, it nevertheless encountered serious political problems.³⁷ The outbreak of the 1973 war between Israel and a coalition of Arab states backing Egypt and Syria forced the African leaders to take a position regarding their commitment to the Arab world on the one hand and their political ties with Israel on the other. This crisis caused a break in diplomatic relations and only a minority of African countries who were known for their well-established

ties to France and the USA maintained their often informal contact with Israel.³⁸

In this period, Zalman Enav returned to Israel, though he continued his involvement in Kenya, Tanganyika, Zambia and Uganda. Interestingly, when Enav returned to Israel he imported his professional experience, rooted in the colonial British tradition, back to Israel. More precisely, Enav has contributed to the Israeli efforts of colonising the Palestinian Occupied Territories by planning in Kfar Adumim, Efrat, Ramat Kidron and Karney Shomron, to mention but few places. An additional project designed by Enav that illustrates the relevance of the tropical/colonial architecture discourse is the design of Ariel Sharon's private house in *Havat HaShikmim*. Architecturally, the house stands on top of a hilly topography, resembling a colonial-tropical bungalow. Politically, Ariel Sharon's farm is one of the first examples of settling Israeli-Jewish families on large-scale farms in the Negev region, aiming to protect the land in this area from the Arab-Bedouin population.

From the 'African Riviera' to the West Bank

The work of Thomas Leitersdorf, one of Israel's present leading planners, in Ivory Coast clearly illustrates the significant association of private entrepreneurs to global connections on the one hand and to the Israeli authorities on the other. Like Enav, Leitersdorf was educated at the AA; he went on to work with architect Bill Perera in the USA on town-planning projects and tourism development. Later, he became involved in planning the city of Abidjan, thanks to a family connection with the Mayer Brothers, Israeli developers with an international reputation.

The role of the Mayers as entrepreneurs in Africa began in 1959, when they were involved

37

Susan Aurelia Gitelson, *Israel's African Setback in Perspective*. (Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, The Leonard Davis Institute for International Relations, 1974), 9.

38

For a detailed analysis of the relations between Israel and Africa after 1973 see Beit-Hallahmi, *The Israeli Connection*, op. cit. (note 5), 72-75.

samengesteld uit patronen die lijken op de ster van Salomon, het symbool van Ethiopië (...) Pas toen was hij overtuigd van mijn idee.

Van de 'Afrikaanse Riviera' naar de Westelijke Jordanoever

Het werk van Thomas Leitersdorf, een van de leidende planners van het huidige Israël, in Ivoorkust is een duidelijk bewijs voor de betekenisvolle allianties van particuliere ondernemers met mondiale zakenrelaties aan de ene kant en met de Israëlische autoriteiten aan de andere. Leitersdorf was net als Enav opgeleid aan de AA, waarna hij bij de architect Bill Perera in de Verenigde Staten (VS) ging werken aan stedenbouwkundige projecten en toeristische ontwikkeling. Later raakte hij betrokken bij de planning van de stad Abidjan dankzij een familierelatie met de gebroeders Mayer, Israëlische ontwikkelaars met een internationale reputatie.

De rol van de Mayers als ondernemers in Afrika begon in 1959, toen ze betrokken waren bij de bouw van tientallen gebouwen.³⁹ De investeringen van de Mayers in Afrika waren afgestemd op de ontwikkeling van de Israëlische buitenlandse politiek en de belangen van de staat in Afrika, en de staat op zijn beurt gaf de Mayers financiële garanties en zelfs rechtstreekse leningen. Onderdeel van de 'deal' tussen de Israëlische regering en de Mayers was de export van materiaal én professionele expertise in de bouw van Israël naar Afrika.⁴⁰ In feite was Afrika een heel attractief gebied, mits men nauwe banden wist te leggen met de Afrikaanse leiders:

De zakenman Mayer zag een toekomst in Afrika, precies op het moment dat anderen er niet heen durfden te gaan. Hij ging erheen en ondanks de taalproblemen raakte hij bevriend met Felix Houphouët-Boigny, de president van Ivoorkust. (...) De president had belangstelling voor architectuur (...) Hij had een visie en wist precies wat zijn nieuwe staat nodig had.⁴¹

37

Susan Aurelia Gitelson, *Israel's African Setback in Perspective* (Jeruzalem: The Hebrew University of Jerusalem, The Leonard Davis Institute for International Relations, 1974), 9.

38

Zie voor een gedetailleerde analyse van de relaties tussen Israël en Afrika na 1973: Beit-Hallahmi, *The Israeli Connection*, op. cit. (noot 5), 72-75.

39

Shay Mayer, *The Story of the Mayer Brothers* (Kavim: Tel Aviv, 2009), 98.

40

Ibid., 144.

41

De citaten van de architect Thomas Leitersdorf in deze paragraaf komen uit een interview dat ik op 4 maart 2009 met hem had.

in the construction of dozens of buildings.³⁹ The Mayers' investment in Africa was linked to the development of Israeli foreign policy and the state's interests in Africa which, in turn, guaranteed the Mayers financially and even gave them direct loans. Part of the 'deal' between the Israeli government and the Mayers included the export of materials as well as professionals in the construction industry from Israel to Africa.⁴⁰ Indeed, Africa was attractive for those who managed to develop close links with the African leadership:

Mayer, as a businessman, decided that there was a future in Africa, exactly at the time that others were afraid to go to Africa. He went there, and despite the language difficulties, a friendship developed between him and Felix Houphouët-Boigny, the President of the Ivory Coast . . . The President was interested in architecture . . . He had a vision and knew exactly what his new state demanded.⁴¹

Felix Houphouët-Boigny assumed that attracting developers from abroad would help the economic progress of his country and thus gave the Mayers 'empty land' in Cocody, on the outskirts of Abidjan. The Mayers started with the design and construction of Hotel Ivoire, as part of the future African Riviera in Abidjan.

The hotel is a grandiose project that includes an ice skating rink, a casino and a congress hall, while in the garden several swimming pools were designed with pavilions that look like African huts. The public halls, designed by Heinz Fenchel, are heavily decorated and 'have impressive chandeliers and an Italian plaster ceiling painted red'.⁴²

The design of Hotel Ivoire and the tourist attractions around it were not targeted at the local population but rather at Europeans; Moshé Mayer envisioned the place as an attraction 'like the Salzburg festival in Austria' as well as a site for 'Olympic Games' and 'water games and walking beside elephants'.⁴³ The opening event of Hotel Ivoire indicates the significance of the hotel as a symbol of the desired cosmopolitanism:

The celebration continued for two days, with the participation of hundreds of guests from abroad and from Abidjan . . . [A]t this occasion the Mayer Brothers received from Felix Houphouët-Boigny, the President, the honorary medal of the 'Grand Officier de l'Ordre National'.⁴⁴

The successful construction of the hotel led the President to invite the Mayers to develop the whole 'African Riviera'. The Mayers hired architect Bill Perera, who invited Leitersdorf to work with him on this project. The Abidjan master plan had to deal with the fact that the new planned city had to serve the European communities, businessmen and tourists, while taking into consideration the needs of the local African villagers. The project area was designated as a tourist area and dispersal centre integrated with a garden city for 200,000 inhabitants. During the ten years of his work in Ivory Coast, Leitersdorf was also involved in other tourism and speculative housing projects under the umbrella of the Mayers.

To sum up this section, let me suggest that for Leitersdorf, Abidjan was a laboratory for the large-scale decolonising planning that lies behind his involvement in the next 'planning boom' in Israel in the occupied territories. Leitersdorf's major projects in Israel include the planning of settlements in the West Bank, in particular Maaleh Adumim, the largest Jewish settlement in this region. It is important to note that while in decolonised Ivory Coast the indigenous population and villages included in the plan were expected to go through modernisation, integration and urbanisation, in the Israeli colonial context the Palestinian landscape and people around Maaleh Adumim are perceived differently:

39

Shay Mayer, *The Story of the Mayer Brothers* (Kavim: Tel Aviv, 2009), 98.

40

Ibid., 144.

41

The quotations of Architect Thomas Leitersdorf in this section are taken from an interview conducted on 4 March 2009.

42

Mayer, *The Story*, op. cit. (note 39), 143.

43

Quoted in *ibid.*, 127.

44

Ibid., 137.

Felix Houphouët-Boigny ging ervan uit dat het aantrekken van ontwikkelaars van buiten de economische vooruitgang van zijn land zou stimuleren, dus hij gaf de Mayers 'leeg land' in Cocody, aan de rand van Abidjan. De Mayers begonnen met het ontwerp en de bouw van hotel Ivoire, dat deel zou gaan uitmaken van de toekomstige Afrikaanse Riviera in Abidjan.

Het hotel is een megaproject met een ijsbaan, een casino, een conferentiezaal en in de tuin een aantal zwembaden, ontworpen met paviljoenen die eruitzien als Afrikaanse hutten. De publiekszalen, ontworpen door Heinz Fenchel, zijn zwaar gedecoreerd en hebben 'indrukwekkende kroonluchters en een rood beschilderd plafond van Italiaans stucwerk'.⁴²

Hotel Ivoire en de toeristenattracties eromheen waren niet gericht op de lokale bevolking, maar op Europeanen. Mosheh Mayer stelde zich een attractie voor 'als de Salzburger Festspiele in Oostenrijk', maar ook een plek voor 'Olympische Spelen' en 'watersporten en wandelen met olifanten'.⁴³ Het evenement waarmee hotel Ivoire werd geopend geeft een aanwijzing van het belang dat het hotel had als symbool van het nagestreefde kosmopolitisme:

De feestelijkheden gingen twee dagen door en er namen honderden gasten uit het buitenland en Abidjan aan deel (...) De gebroeders Mayer kregen bij deze gelegenheid van president Felix Houphouët-Boigny de eremedaillon van de 'Grand Officier de l'Ordre National'.⁴⁴

De bouw van het hotel was zo'n succes dat de president de Mayers uitnodigde voor de ontwikkeling van de hele 'Afrikaanse Riviera'. De Mayers huurden architect Bill Perera in, die weer Leitersdorf vroeg om met hem aan dit project te werken. In het masterplan voor Abidjan moesten ze rekening houden met het feit dat de geplande nieuwe stad de Europese gemeenschappen, zakenlieden en toeristen moest bedienen en tegelijkertijd tegemoet moest komen aan de behoeften van de Afrikaanse dorpsbewoners in de streek. Het projectgebied werd bestemd tot toeristische zone en distributiecentrum, geïntegreerd met een tuinstad voor 200.000 inwoners. Gedurende de tien jaar dat hij in Ivoorkust

werkte, was Leitersdorf ook betrokken bij andere toeristische en speculatieve woningbouwprojecten onder de paraplu van de Mayers.

Ik zal deze paragraaf afronden met de opmerking dat Abidjan voor Leitersdorf een laboratorium was voor de grootschalige planning in een gedekoloniseerd land waarvan hij de lessen zou toepassen in de volgende *planning boom* in de door Israël bezette gebieden. Onder de belangrijke projecten die Leitersdorf in Israël ondernam, valt de planning van nederzettingen op de Westelijke Jordaanoever en met name Maaleh Adumim, de grootste joodse nederzetting in deze regio. Het is belangrijk op te merken dat in het onafhankelijk geworden Ivoorkust de inheemse bevolking in de dorpen die in het plan waren opgenomen, geacht werd een proces van modernisering, integratie en urbanisatie te ondergaan, terwijl het Palestijnse landschap en de mensen rond Maaleh Adumim in de Israëlisch-koloniale context anders werden gezien:

Ik kijk jaloers naar de morfologie van de Arabische dorpen. De schoonheid van het Arabische dorp ligt in het accumulatieve en enigszins irrationele karakter ervan; de ontwikkeling gaat langzaam en elke generatie voegt iets toe aan het bestaande weefsel dat haar voorgangers hebben gebouwd. (...) Architectuur zonder architecten – dat is het Arabische dorp en dat is de schoonheid ervan.⁴⁵

In feite worden het Palestijnse dorp en zijn inwoners in de retoriek van Leitersdorf genaturaliseerd; ze worden een stilleven, een gedepolitiseerd en a-historisch object. Hierin ligt geen tegenspraak met de leerstellingen van de Tropische Architectuur, zou ik zeggen, eerder een herinvulling ervan via het discours van regionalisme en nationalisme.⁴⁶

⁴² Mayer, *The Story*, op. cit. (noot 39), 143.

⁴³ Geciteerd in *ibid.*, 127.

⁴⁴ *Ibid.*, 137.

⁴⁵ Eran Tamir-Tawil, 'To Start from Scratch: an Interview with Architect Thomas M. Leitersdorf', in: Rafi Segal, David Tartakover en Eyal Weizman (red.), *A Civilian Occupation: The Politics of Israeli Architecture* (Londen: Babel en Verso, 2003), 160.

⁴⁶ Kay Anderson et al., *Handbook of Cultural Geography* (Londen: Sage, 2003).

I look upon the morphology of the Arab villages with envy. The beauty of the Arab village lies in its accumulative and somewhat irrational nature – development progresses slowly, with each generation adding on to the existing fabric built by its predecessor . . . Architecture without architects – this is the Arab village, and this is its beauty.⁴⁵

Indeed, the Palestinian village and its inhabitants in Leitersdorf's rhetoric are naturalised; they become a still-life, de-politicised and a-historical object. This, I would suggest, does not contradict the school of Tropical Architecture, but rather rematerialises it through the discourse of regionalism and nationalism.⁴⁶

Discussion

In this paper I have explored the significance of the relationship between Israeli colonial planning and its transition, reproduction and implementation in Africa. The role of architecture in these relationships opens the discussion of architecture to a wider understanding of what colonial culture is, beyond the known model of invading a new territory, exploiting resources and human power, and building new administrative cities or port cities to support the European power.⁴⁷ Discussing the flow of architectural knowledge through networks of practice demonstrates how the projects of Israeli architects, rooted within specific epistemological, geographical and cultural colonial contexts are central components in shaping collective identity. In this context, the work of Sharon that contributed significantly to Israel's *internal* geographical whitening – that is, modernisation and Judaisation – was the platform for its *external* whitening in the international sphere – Israel as a 'decolonised' 'Western giver' motivated by a mission of aid. The work of Enav and Leitersdorf, on the other hand, pointed to a circular flow of knowledge; from Britain to Africa and then to the Palestinian Occupied Territories.

This article also discussed architecture and planning as a mechanism of shaping foreign policy. Yet, as I have detailed, the architecture

of foreign policy is not just an idiom but rather is manifested in material practices, actual spaces and real politics. This conjunction of epistemological, material and political spheres served the mission and the construction of an Israeli geopolitical map. Finally, the cases presented in this paper point out the way in which foreign policy is not solely about the 'outside' of the state but rather about the very construction of boundaries of 'inside' and 'outside'. In other words, architecture and planning aid are apparatuses that are concerned *inter-alia* with both the domestic and international spheres that reproduce a state's imagined geographies.

This article is dedicated to the memory of Sara Khinski, with whom my imagined journey to Africa began. I am grateful to Zvi Elhyani, Smadar Sharon and Zvi Efrat for enabling me to use their private archives. I am also thankful to Lynn Schler for her comments.

⁴⁵

Eran Tamir-Tawil, 'To Start from Scratch: an Interview with Architect Thomas M. Leitersdorf', in: Rafi Segal, David Tartakover and Eyal Weizman (eds.), *A Civilian Occupation: The Politics of Israeli Architecture* (Londen: Babel and Verso, 2003), 160.

⁴⁶

Kay Anderson, Mona Domosh, Steve Pile and Nigel Thrift, *Handbook of Cultural Geography*, (Londen: Sage, 2003).

⁴⁷

A. D. King, *Urbanism, Colonialism and the World Economy - Cultural and Spatial Foundations of the World Urban System* (Londen and New York: Routledge, 1990).

Conclusie

Dit artikel is een verkenning van de relatie tussen de Israëlische koloniale planning en de overdracht, reproductie en implementatie ervan in Afrika. Het belang van de architectuur voor deze relaties maakt de weg vrij voor een breder begrip van wat koloniale cultuur is, voorbij het bekende model waar een land een nieuw territorium binnenvalt, de natuurlijke hulpbronnen en menskracht ervan exploiteert, en er nieuwe regerings- en handelscentra bouwt om de Europese macht in stand te houden.⁴⁷ Als we kijken naar de stroom van architectonische kennis via praktijknetwerken, wordt duidelijk dat de projecten van Israëlische architecten, geworteld als ze waren in specifieke epistemologische, geografische en culturele contexten, een centrale rol hebben gespeeld in de vorming van een collectieve identiteit. In deze context was het werk van Sharon, dat significant bijdroeg aan het interne geografische 'whitening' – dat wil zeggen modernisering en judaïsering van Israël – het platform voor de externe 'whitening' in de internationale sfeer – dat wil zeggen: Israël als 'gedekoloniseerde' en 'westerse gever' gemotiveerd door een missie van ontwikkelingshulp. Daarentegen wees het werk van Enav en Leitersdorf op het bestaan van een meer cirkelvormig traject van kennistransfer: van Groot-Brittannië naar Afrika en vervolgens naar de bezette Palestijnse gebieden.

In dit artikel werden architectuur en planning ook besproken als mechanismen in de vorming van de buitenlandse politiek. Maar zoals ik heb laten zien is de architectuur van de buitenlandse politiek niet slechts een idioom, maar manifesteert ze zich in materiële praktijken, reële ruimten en concrete beleidslijnen. Dit samengaan van de epistemologische, materiële en politieke sfeer stond in dienst van de conceptie en constructie van een Israëlische geopolitieke kaart. Ten slotte laten de cases die ik in dit artikel heb gepresenteerd, zien dat buitenlandse politiek niet alleen te maken heeft met de 'buitenkant' van een staat, maar juist met het constructieproces zelf van de grenzen tussen 'binnen' en 'buiten'. Met andere woorden: architectuur en hulp op het gebied van planning zijn instrumenten die *onder andere* te maken hebben met zowel de binnenlandse als de

internationale sferen, die een afspiegeling zijn van de verbeelde geografieën van een staat.

Vertaling: Bookmakers, Rob Kuitenbrouwer

Dit artikel is opgedragen aan de herinnering van Sara Khinski, met wie mijn verbeelde reis naar Afrika begon. Ik dank Zvi Elhyani, Smadar Sharon en Zvi Efrat die me toegang hebben gegeven tot hun privéarchieven. Ik dank ook Lynn Schler voor haar commentaar.

⁴⁷

A. D. King, *Urbanism, Colonialism and the World Economy - Cultural and Spatial Foundations of the World Urban System* (Londen/ New York: Routledge, 1990).